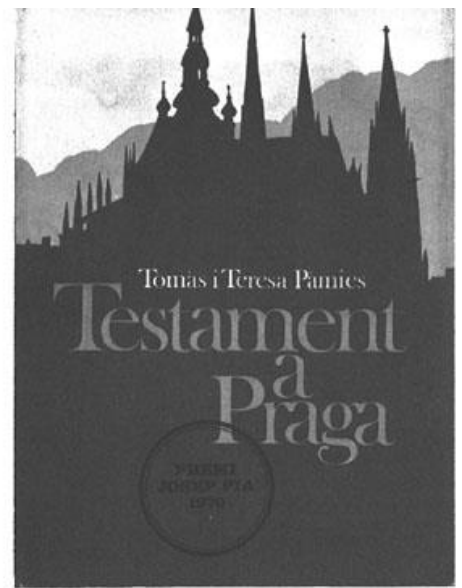

CADA MES, UN LLIBRE

testamenta Praga

de Tomàs i Teresa Pàmies

per Oriol Pi de Cabanyes

El darrer títol guanyador del premi Josep Pla és, * en efecte, un testament, però un testament ben poc convencional. Totes les accions d'un home que s'ha lliurat totalment a la revolució esdevenen, indefectiblement, un testament. Així ho devia entendre Tomàs Pàmies, el revoltat visceral, l'home senzill i infatigable, quan, de Praga estant, exiliat, decidí d'escriure unes memòries personals. És obvi que qui escriu una autobiografia sempre té present un hipotètic lector. Per això, tot sovint, les autobiografies no deixen mai d'ésser una «autojustificació» davant la història, unes pàgines per a la posteritat escrites amb inevitable subjectivisme. A *Testament a Praga*, però, no trobem les raons per les quals Tomàs Pàmies, el balaguerí que havia vist «el socialisme caminar com els crancs» (p. 167), es disposà, malgrat la dificultat visual que patia, a escriure la seva vida d'home fet tot ell de lluita i per a la lluita. Tanmateix, en una pàgina inèdita que publicà «Presència» (10-VII-71), el vell Tomàs Pàmies contava: «L'emigració m'ajudà a comprendre que calia no encallar-se en un mateix, ni veure només el que és bo o el que és dolent; que era necessari de veure i saber apreciar el que és bo i el que és dolent junts; però, millor encara: descobrir el que és dolent, ja que el que és bo, per regla general, es coneix i s'entén, mentre que el que és dolent costa de descobrir. (...) Per això, limitant-me en el possible he volgut donar a conèixer la meua vida. Diuen que recordar el passat és signe de vellesa, però deixo de banda aquest *prurito* burgès. Si més no, em servirà per a rectificar els meus errors». Desamagar, doncs, les causes dels fracassos a fi que d'altres no hi ensopeguin novament: un veritable testament espiritual. En veritat, però, ¿aconsegueix Tomàs Pàmies aquest propòsit crític? Gosaria dir que no.

Pels viaranys de la seva vida, el «Pàmies petit» s'hi mou impulsivament, amb la convicció que «cal fer coses» però sense saber massa exactament «com» han d'ésser fetes. D'això en resulta una notable imprecisió ideològica, fruit també del seu escàs gruix doctrinal, car Tomàs Pàmies sempre fou home del poble que actuava segons els dictats del cor més que no pas del càlcul polític. Un home tot acció, doncs; un revolucionari nat, que veu morir els seus dies fent de jardiner a Praga, amb una companya, la Novakova, enyoradissa de la Txecoslovàquia burgesa de Masaryk i de Benes. En la Txecoslovàquia de Novotny, el vell exiliat de la guerra civil, hi troba motius de queixa: «la dictadura del llapis», els aprofitats de la revolució. Teresa, la seva filla, insinua que pots ser, a la fi de la seva vida, el revolucionari integral, etern burxeta de tot el que no considerava correcte, al costat de Maria Novakova, devia anar perdent l'esperit de lluita. Tomàs ma-

teix diu, en parlar del seu passat: «... continuava essent, i encara ho sóc, un animal anarquista» (p. 124). Vet aquí les vacil·lacions de la seva vida. Vacil·lacions en un exili llarg que obliguen la seva filla a introduir, en aquestes memòries, aclariments, matisacions, tot dient: «I és que us havia fet vell, no sols físicament sinó, ai las!, políticament» (p. 110).

Teresa Pàmies introdueix, doncs, unes lletres al pare, mort un dia de tardor, abans del sacsejament que significà la intervenció soviètica a Txecoslovàquia. I ho repeteix sovint: «Èreu vell, pare». I un vell, i més si la senectut li pot fer adoptar una posició confusa, políticament, cal que sigui puntualitzat... Per això Teresa opta per intercalar fragments propis a les memòries del seu pare, que no ha tingut ocasió de veure el malestar provocat per la intervenció a Txecoslovàquia de les tropes del Pacte de Varsòvia. «L'esbravada ja no m'és possible sinó parlant amb els morts» (p. 208) —fa. Una esbravada combativa, tot cercant la comprensió del pare, doncs, és el que mena Teresa al diàleg: «I cal que vós i jo en parlem, de tot això» (p. 20). En el fons, però, un monòleg anguixat. La resposta, la discussió oberta, la reacció a favor o en contra de la tesi contra la intervenció que sosté Teresa des d'una perspectiva allunyada de tota sospita de deserció, s'hauran de produir en el lector. La controvèrsia a l'entorn de la intervenció de l'agost del 1968, que aixecà diferències inevitables en el camp socialista mundial, és, al meu entendre, un dels trets més positius del llibre. El lector no pot inhibir-se de tota la crua realitat política que hom li planteja.

Les memòries de Tomàs Pàmies, escrites sense preocupacions estilístiques, tenen l'interès de fer-nos veure la seva formació com a militant revolucionari: d'«individualista antipolític» a membre de la CNT disposat a ajudar l'avortada sublevació de Jaca (1930); més tard, membre del Bloc Obrer i Camperol fins que se'n féu expulsar, per a esdevenir després membre de la UGT i, finalment, afiliat al PSUC i funcionari de la Conselleria de Sanitat de la Generalitat de Catalunya al sanatori psiquiàtric de les Avellanets. Tot a una llarga trajectòria política amanida amb saboroses anècdotes que enriqueixen l'obra i la fan molt llegidora. D'altra banda, Tomàs no esmenta, com fa notar la seva filla, que es disposà a acudir a la crida de Macià, a fi d'entrar en armes al Principat (1928), i que també estigué a punt el 6 d'octubre del 1934. Un altre oblit bàsic són els fets de maig del 1937. Justament, la primera part del llibre s'acaba quan Tomàs, a rel de l'arribada a Balaguer, el maig del 37, d'uns milicians de la FAI, diu: «Aquell dia vam perdre la guerra» (pàgina 131). Per bé que l'enfrontament entre FAI-POUM d'una banda i PSUC-Generalitat de l'altra se centrà bàsicament en el marc barceloní, és una mancança que Tomàs Pàmies no ens ofereixi el seu testi-

moniatge personal sobre aquest episodi transcendental. Pàmies diu que el 18 de juliol «començava una revolució de veritat i no ens n'adonàrem» (p. 128): la revolució que fou estrangulada el maig del 1937 i ajornada en bé de la unitat enfront de l'enemic comú. L'ex-militant del BOC (que després es fusionà en el POUM) no ens diu tampoc si s'adherí al PSUC abans o després dels fets de maig, tot i que puntualitza que, per als de la FAI-POUM, «nosaltres érem gent de dreta» (p. 135).

Es evident que les memòries de Tomàs Pàmies han sofert mutilacions. Teresa mateixa ho confessa. Al meu entendre, l'esporgada d'alguns fragments, fets d'aquella vivor pàgines tan característica, sobre el Tomàs Pàmies home «fort de sangs», no es pot justificar amb l'argument: «M'hi ha mogut una mena de pudor i de respecte», oimés quan Tomàs mateix havia advertit que les seves memòries havien d'ésser completes. Perquè Tomàs Pàmies era, també, un home, amb vivències d'home, d'impulsiu, de camperol tossut, d'amant apassionat. I cal recordar que el veritable protagonista del llibre, amb totes les controvèrsies polítiques que puguin traspuar-ne, és ell, el revolucionari químicament pur, insubornable, que obrà tothora d'acord amb els seus principis. Tinguem present que Pàmies mai no es cansa de repetir que «l'home és fill de les circumstàncies», estafent la cita orteguiana. Un llibre-testimoni, doncs, de l'home i de la història.

Tant la part escrita pel pare com allò que n'escriu la filla tenen com a teló de fons la ciutat de Praga, on ambdós visqueren, símbol del cop duríssim que representà l'entrada dels tancs un dia d'agost de 1968. Aquest fet de conseqüències greus que mou Teresa, segons que diu, a cercar la solució a la contradicció en què es troba. «L'entrexoc d'aquesta contradicció ens farà trontollar sovint i només podrem superar la sotragada si no som sols» —fa (p. 208). Revoltada, a estones depressiva, Teresa Pàmies escriu, el 1968, de París estant, i es mostra disposada a continuar, malgrat tot: «Fidel al missatge del vostre testament —diu—, «jo haig de plantar cara al fort, però vós mateix, evocant la vostra trajectòria, em doneu els elements per a justificar febleses i desercions temporals» (p. 208). Exposant-se a totes les incomprendions per sortir d'una contradicció imposada, doncs. *Testament a Praga*, un llibre amb dos testimoniatges, conclou amb els mots de la realitat: «Aquest és el drama».

* *Testament a Praga* de Tomàs i Teresa Pàmies. Edicions Destino, Barcelona 1970.